

Rahman
170109

Rahmet
170112

MUSTANSIR MIR*

THE CONCEPT OF DIVINE MERCY IN THE QUR'ĀN

SUMMARY: Mercy is not only the most frequently mentioned divine attribute in the Qur'ān, it can, rather, be understood as the "mother" of God's other attributes. Mercy itself has two sides, passion and persistence: God is *rahmān* and *rahīm*, as the Pakistani Qur'ān exegete A.A. Işlāhī (d. 1997) observed. Işlāhī was also able to see God's justice in terms of his mercy: if good and evil were the same for God, he would not be merciful; and the world is a place of trial only like a school: it is not made to fail people but to have them succeed. Human beings are called to take on God's *aḥlāq*, that is, to be merciful, too. Such a theology of *rahma* based on the Qur'ān is strikingly similar to what a Christian writer like Erasmus (d. 1539) had, in the light of the Bible, to say on *miseriordia*.

I. Unity of Divine Attributes

That the Qur'ān describes God as merciful hardly needs documentation. But the precise sense, or senses, in which God is understood as being merciful may need elucidation. This paper explores some aspects of divine mercy as outlined in the Qur'ān.

I would like to begin by making a statement that, I hope, will not be taken as too radical, namely, that the God of the Qur'ān has, essentially, only one attribute – that of mercy. I hasten to point out that I am not about to embark on a quasi-Mu'tazilite project of denying the reality of divine attributes¹. In fact, my approach in this paper is not theological at all; it may be termed literary if it needs a designation. It is, therefore, no part of my intention to diminish the status or importance of the various divine attributes as described in the Qur'ān. Leaving to theologians the discussion of

* Mustansir Mir is University Professor of Islamic Studies at Youngstown State University, Ohio. He holds an MA in English literature from Lahore/Pakistan and earned his PhD in Islamic Studies from the University of Michigan. His books include a Dictionary of Qur'anic Terms and Concepts and another on Qur'anic Verbal Idioms. Apart from Qur'anic studies, he also publishes on Muslim intellectual pioneers of the 20th century.

¹ On the Mu'tazilite school of theology and the doctrines of this school, see Abū l-Ḥasan 'Alī ibn Ismā'īl al-Ash'arī, *Maqālāt al-Islāmiyyīn wa Khtilāf al-Muṣallīn*, 2 vols., Muḥammad Muḥyī d-Dīn 'Abd al-Ḥamīd (ed.), al-Maktaba al-'Aṣriyya, Beirut 1999, 235-338; 'Abd al-Qāhir ibn Ṭāhir ibn Muḥammad al-Baghdādī, *Al-Farq bayna l-Firaq*, Dār al-Ma'rifa, Beirut 1994, 112-187.

02 Kasım 2013

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Rahman (170109)

۱۴۰۶ / ۱۹۸۶؛ محمد بن احمد ذمبی، کتاب تذکرة الحفاظ، [چاپ عبدالرحمان بن یحیی معلی]، حیدرآباد، دکن ۱۳۷۶-۱۳۷۷ / ۱۹۵۸-۱۹۵۶، چاپ افسر بیروت [بی تا]؛ همو، سیر اعلام النبلاء، چاپ شعیب ارنؤوط و دیگران، بیروت ۱۴۰۱-۱۴۰۹ / ۱۹۸۸-۱۹۸۱؛ حسن بن عبدالرحمان رامهرمی، المحدث الفاصل بین الراوی و الراعی، چاپ محمد عجاج خطیب، بیروت ۱۴۲۰ / ۲۰۰۰؛ برهان الدین زرنوجی، تعلیم المتعلم طریق التعلیم، چاپ مصطفی عاشور، قاهره [؟] ۱۴۰۶ / ۱۹۸۶؛ عبدالوهاب بن علی سبکی، طبقات الشافعية الکبری، چاپ محمود محمد طناحی و عبدالفتاح محمد حلوی، [قاهره] ۱۹۶۴- [۱۹۷۶]؛ سمعی؛ عبدالماجد غوری، موسوعة علوم الحديث و قنونه، بیروت ۱۴۲۸ / ۲۰۰۷؛ عبدالغافر بن اسماعیل فارسی، الحلقة الاولى من تاریخ نسابور: المنتخب من السیاق، انتخاب ابراهیم بن محمد صریقی، چاپ محمد کاظم محمودی، قم ۱۳۶۲ ش؛ کلینی (قم)؛ علی بن جعفر مدینی، سؤالات محمد بن عثمان بن ابی شیبة لعلی بن المدینی فی الجرح و التعديل، چاپ موفق بن عبدالله، ریاض ۱۴۰۴ / ۱۹۸۴؛ نجاشی؛ صلیق بشر نصر، ضوابط الروایة عند المحدثین، طرابلس ۱۴۰۱ / ۱۹۹۲؛

Ignaz Goldziher, *Muslim studies*, ed. S.M. Stern, translated from the German by C.R. Barber and S.M. Stern, London 1967-1971.

/ محسن معینی /

رحله / رحله نویسی ← سفرنامه نویسی

الرحمان، از اسمای حسناى خداوند. این واژه صیغهٔ مبالغه است و مانند سایر واژه‌های هم‌ساخت آن (وزن فَعْلان)، بر سرشاری و پُری بیش از حد دلالت دارد و مشتق از رح م یا رحمت و به معنای صاحب و مالک رحمت (اذوالرحمة) وسیع و بی‌منتهاست (ابوعبیده، ج ۱، ص ۲۱؛ زجاجی، ص ۳۸-۳۹؛ ازهری؛ جوهری؛ ابن منظور، ذیل «رحم»؛ نیز برای نظر مفسران ← طبری؛ طوسی؛ زمخشری؛ طبری؛ ابوالفتوح رازی، ذیل فاتحة‌الکتاب: ۱). به نظر بیهقی (ص ۷۰)، چون رحمان دارندهٔ رحمت بی‌نظیر است، صورت تشبیه و جمع ندارد (نیز ← خطابی، ص ۳۶). فخررازی (۱۳۶۴ ش، ص ۱۵۴) با اشاره به رأی که رحمان را در اصل، واژه‌ای عبری می‌داند (← ادامهٔ مقاله)، شیوهٔ جمهور محققان و مفسران جهان اسلام را در بررسی واژه‌های قرآن، استشهاد و استناد به قرآن و احادیث دانسته‌است. او با اشاره به تصریح قرآن (زخرف: ۳؛ شعراء: ۱۹۵؛ احقاف: ۱۲) که زبان خود را عربی یا عربی روشن (قرآناً عربیاً، لساناً عربیاً، لسان عربی مبین) دانسته و اینکه هر پیامبری

برای سماع حدیث به مدینه، مکه، یمن، عراق، مصر، جزیره، شام، خراسان، مرو، بخارا و یمامه سفر می‌کرده‌اند. به محدثانی که مکرراً به این سفرها می‌رفته‌اند، رخال / رخالة و جوال / جواله می‌گفته‌اند (اعظمی، ص ۱۵۵). رامهرمی (ص ۲۲۹-۲۳۱) کسانی را که برای کسب حدیث به شهرهای مختلف سفر می‌کرده‌اند به پنج طبقه تقسیم کرده‌است. مشهورترین افراد در طبقهٔ اول، عبدالله بن مبارک و ابوداود طیالسی، در طبقهٔ دوم، اسدبن موسی، در طبقهٔ سوم، احمد بن حنبل، اسحاق بن راهویه و یحیی بن معین، در طبقهٔ چهارم، ابو زُرعه، ابوحاتم رازی و ابوداود سجستانی و در طبقهٔ پنجم، فریابی، ابوعبدالرحمان نسائی و ابن ابی داود بوده‌اند. او (ص ۲۳۱-۲۳۳) در ادامه نام کسانی را آورده‌است که برای کسب حدیث به شهری یا ناحیه‌ای سفر کرده‌اند، مثلاً محمد بن سیرین که به کوفه سفر کرد، سفیان ثوری که به یمن و بصره رفت، و محمد بن ادریس شافعی که برای شنیدن حدیث از مالک بن انس به مدینه رفت. این شهرها و سرزمینها در دو قرن اول و دوم هجری مراکز و حلقه‌های اصلی نقل احادیث نبوی به‌شمار می‌آمده‌اند (اعظمی، ص ۱۵۶).

گولدتسیهر^۱ (ج ۲، ص ۱۶۹-۱۷۲) رحله‌های حدیثی را نقد کرده و بر آنها ایرادهایی گرفته‌است، از جمله اینکه تاریخ آغاز آنها را دیرتر از آنچه مورخان و محدثان مسلمان می‌پندارند، دانسته و انگیزه‌های اقتصادی و سیاسی و، در مجموع، انگیزه‌های دنیوی عصر اموی را در تکوین و گسترش آنها دخیل شمرده‌است. نورالدین عتر (خطیب بغدادی، ۱۳۹۵، مقدمه، ص ۳۲-۳۶) در پاسخ این سخن گولدتسیهر به رحلهٔ علقمه و اسود در دورهٔ خلیفهٔ دوم برای شنیدن حدیث اشاره کرده‌است (نیز ← نصر، ص ۱۶۷-۱۸۱).

منابع: ابن ابی حاتم، کتاب الجرح و التعديل، حیدرآباد، دکن ۱۳۷۱-۱۳۷۲ / ۱۹۵۲-۱۹۵۳، چاپ افسر بیروت [بی تا]؛ ابن بابویه، الامالی، قم ۱۴۱۷؛ ابن طاووس، اقبال الاعمال، چاپ جواد قیومی اصفهانی، قم ۱۴۱۴-۱۴۱۶؛ ابن عبدالبر، جامع بیان العلم و فضله، چاپ ابی اشبال زهری، دمام ۱۴۱۴ / ۱۹۹۴؛ ابن عماد؛ ابن قنطیر، لمعرفة رواة السنن و المسانید، چاپ کمال یوسف حوت، بیروت ۱۴۰۸ / ۱۹۹۸؛ احمد بن حنبل، مسند الامام احمد بن حنبل، بیروت: دار صادر، [بی تا]؛ محمد ضیاءالرحمان اعظمی، معجم مصطلحات الحديث و لطائف الاسانید، ریاض ۱۴۲۰ / ۱۹۹۹؛ احمد بن حسین بیهقی، الجانح لشعب الايمان، چاپ عبدالعلی عبدالحمید حامد، ریاض ۱۴۲۳ / ۲۰۰۳؛ حوزة علمی؛ محمد بن علی حسینی، ذیل تذکرة الحفاظ للذهبی، [بیروت] دار احیاء التراث العربی، [بی تا]؛ احمد بن علی خطیب بغدادی، الرحلة فی طلب الحدیث، چاپ نورالدین عتر، بیروت ۱۳۹۵ / ۱۹۷۵؛ همو، الکفایة فی علم الروایة، چاپ احمد عمر هاشم، بیروت

Rahman (۱۶۰۱۰۹)

۶۲۰-۶۲۴

تفسیر نمونه، زیر نظر ناصر مکارم شیرازی، ج ۲۳، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۶ ش؛ عثمان بن سعید دانی، کتاب التیسیر فی القراءات السبع، چاپ اوتو پرتسل، استانبول ۱۹۳۰؛ علی اکبر دهخدا، امثال و حکم، تهران ۱۳۵۷ ش؛ محمود رامیار، تاریخ قرآن، تهران ۱۳۶۲ ش؛ زمخشری؛ عبدالرحمان بن ابی بکر سیوطی، الاتقان فی علوم القرآن، چاپ محمد ابوالفضل ابراهیم، [قاهره ۱۹۶۷]، چاپ اکت ۱۳۶۳ ش؛ همو، تناسق الدرر فی تناسب السور، چاپ عبدالله محمد درویش، بیروت ۱۹۸۷/۱۴۰۸؛ همو، لباب النقول فی اسباب النزول، تونس ۱۹۸۱/۱۴۰۲؛ همو، المذهب فیما وقع فی القرآن من المعرب، چاپ تیمای راجی هاشمی، [محمديه، مراکش، بی تا]؛ محمد بن حسین شریف رضی، تلخیص البیان فی مجازات القرآن، چاپ محمد عبدالغنی حسن، بیروت ۱۹۸۶/۱۴۰۶؛ محمد امین بن محمد مختار شقیطی، اضاء البیان فی ایضاح القرآن بالقرآن، بیروت ۱۹۹۵/۱۴۱۵؛ طباطبائی؛ طبرسی؛ طبری، جامع؛ طوسی؛ علی بن حسین علم الهدی، امالی المرتضی؛ غرر القوائد و درر القلائد، چاپ محمد ابوالفضل ابراهیم، قاهره ۱۹۵۴/۱۳۷۳؛ محمد بن محمد غزالی، جواهر القرآن و درره، بیروت ۱۹۸۸/۱۴۰۹؛ محمد بن عمر فخرزازی، التفسیر الکبیر، قاهره [بی تا]، چاپ اکت تهران [بی تا]؛ یحیی بن زیاد قره، معانی القرآن، ج ۳، چاپ عبدالفتاح اسماعیل ثلی، [قاهره ۱۹۷۲]، چاپ اکت تهران [بی تا]؛ محمد بن یعقوب فیروزآبادی، بصائر ذوی التمییز فی لطائف الکتاب العزیز، ج ۱، چاپ محمد علی نجار، قاهره ۱۹۸۶/۱۴۰۶؛ محمد بن شاه مرتضی فیض کاشانی، تفسیر الصافی، چاپ حسین اعلی، تهران ۱۴۱۶؛ محمد بن احمد قرطبی، الجامع لاحکام القرآن، بیروت ۱۹۸۵/۱۴۰۵؛ علی بن ابراهیم قمی، تفسیر القمی، چاپ طیب موسوی جزائری، قم ۱۴۰۴؛ کلینی (بیروت)؛ محمد جواد مغنیه، التفسیر الکاشف، بیروت ۱۹۸۱-۱۹۸۰؛ عبدالعظیم مطعنی، التفسیر البلاغی للاستفهام فی القرآن الحکیم، قاهره ۱۹۹۹/۱۴۲۰؛ مقدمتان فی علوم القرآن، چاپ آرتور جفری و عبدالله اسماعیل صاوی، قاهره: مکتبه الخانجی، ۱۹۷۲/۱۳۹۲؛ حسین وحید خراسانی، آشنایی با اصول دین: مقدمه توضیح المسائل، قم ۱۳۸۴ ش؛

M.A.S. Abdel Haleem, "Context and internal relationships: keys to Quranic exegesis: a study of Sūrat al-Rahmān (Qur'ān chapter 55)", in *Approaches to the Qur'ān*, ed. G. R. Hawting and Abdul-Kader A. Shereef, London: Routledge, 1993; Arthur Jeffery, *The foreign vocabulary of the Qur'ān*, Baroda 1938; John Wansbrough, *Quranic studies: sources and methods of scriptural interpretation*, Oxford 1977.

/ روح الله نجفی و اسماعیل باغستانی /

الرحیم، از اسماء حسناى الهی. این نام، افزون بر بسمله* در ابتدای هر سوره (جز سوره براءت)، در متن قرآن کریم ۱۱۳ بار به عنوان یکی از صفات خدا و یکبار (توبه: ۱۲۸) هم

مخصوصاً با استناد به احادیث، به تمایز و تشخیص دست کم چهار نوع جنت رهنمون شده است (برای تفصیل ← جنت*). در روایات برای این آیه شأن نزولی ذکر شده است (← سیوطی، لباب النقول، ص ۲۷۸).

به گزارش فخرزازی، در تفسیر آیه ۶۰ این سوره حدود صد قول گفته شده است؛ وی دو قول مشهورتر آن را چنین نقل کرده است: آیا پاداش توحید جز بهشت است، و آیا پاداش در دنیا جز پاداش در آخرت است. در معنای «رُقُوف» در آیه ۷۶ نیز اقوال متعدد است (برای نمونه ← قرطبی، ذیل آیه)، از جمله زیرانداز و نوعی پارچه سبز که آن را می گسترانند.

فخرزازی (ج ۲۹، ص ۸۲) مناسبت سوره الرحمن را با سوره قبل از آن یعنی «قمر» از دو جهت ذکر کرده است: یکی اینکه خداوند سوره قمر را با ذکر معجزه‌ای که دال بر عزت و جبروت و هیبت است، یعنی انشقاق قمر، آغاز کرده و این سوره را با ذکر معجزه‌ای که دال بر رحمت است؛ دیگر اینکه در سوره قمر ترجیح بند «فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَ نُذُرِي» تکرار شده و در این سوره ترجیح بند «فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ»، زیرا «قمر»، سوره‌ای است برای اظهار هیبت و «الرحمن» سوره‌ای است برای اظهار رحمت. همچنین آغاز این سوره با پایان سوره قمر متناسب دانسته شده است (← همانجا)، اما سیوطی (تناسق الدرر، ص ۱۲۸) تناسب سوره الرحمن را با سوره قمر در این دانسته که کل این سوره در واقع شرح و بسط آخر سوره قمر است که در وصف بهشتیان و دوزخیان است.

در باب فضائل این سوره و ثواب قرائت آن احادیثی وارد شده است (برای نمونه ← کلینی، ج ۳، ص ۴۲۹؛ ابن بابویه، ص ۱۱۶-۱۱۷؛ طبرسی، ج ۹، ص ۲۹۶). سوره الرحمن در بیشتر مناطق ایران در مراسم عزاداری و در برخی مناطق در مراسم عروسی قرائت می شود و به همین دلیل به زبان عامه مردم راه یافته است و بر اساس آن منتهایی ساخته اند (برای نمونه ← دهخدا، ج ۱، ص ۲۴۸؛ امینی، ص ۱۱۹).

منابع: ابن ابی الاصبغ، تحریر التحبیر فی صناعة الشعر و النثر و بیان اعجاز القرآن، کتاب ۲، چاپ حفنی محمد شرف، [قاهره؟ ۱۳۸۳]؛ ابن بابویه، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، قم ۱۳۶۸ ش؛ ابن عاشور (محمدطاهر بن محمد)، تفسیر التحریر و التنویر، تونس ۱۹۹۷؛ ابن عطیه، المَحَرَّرُ الوجیز فی تفسیر الکتاب العزیز، ج ۱۵، [رباط] ۱۹۹۱/۱۴۱۱؛ ابن قتیبه، تفسیر غریب القرآن، چاپ احمد صقر، قاهره ۱۹۵۸/۱۳۷۸؛ معمر بن مثنی ابوعبیده، مجاز القرآن، چاپ محمدفؤاد سزگین، قاهره [۱۹۸۸]؛ احمد مختار عمر و عبدالعالم سالم مکریم، معجم القراءات القرآنیة، کویت ۱۹۸۸/۱۴۰۸؛ امیرقلی امینی، فرهنگ عوام، یا، تفسیر امثال و اصطلاحات زبان پارسی، تهران: علی اکبر علمی، [بی تا]؛ عبدالعلی بازرگان، نظم قرآن، ج ۳، [تهران] ۱۳۷۲ ش؛

Rahmān

Seffārini, Levāmi, I, 31.

118 MART 1991

Rahim
Rahmet

es. Şairānī, el-Yavākūt, s. 100

1993

15

15

Rahim
Rahmet-i ilāhī

V.B.T.

es. Şairānī, el-Yavākūt, s. 59

15 OCAK 1993

RAHMAN

V.B.T.

953
Ali. u

El-Mufasssal - VI, 37 v-d.

Rahman,

V.B.T. KLM

Boyhakī, K. el-Esma ve's-sifat, 69

DIA Ktp. 297-412 Bey. E.

Rahman

V.B.T. KLM

Alusi, Ruhul-Meānī, c-I, s. 58-59

DIA Ktp 297-211

ALU. R

es-Rahmān

V.B.T.

İbnü'l-Vezir, İsarü'l-Hak, s. 209

115 OCAK 1993

Rahmān
Rahim

KUR'AN APPENDIX

NAUFAL ('Abd al-Razzāk)

الرحمن الرحيم

al-Rahmān al-Rahim. [A treatise on Divine Mercy according to Islamic doctrine. With special reference to the Kur'an.] pp. 192.

Anglo-Egyptian Bookshop: Cairo, c. 1964.8°.

14514. a. 41

V.B.T.

1993

Rahim (Esmā-i hüsnādan)

Počet V.B.T.

İbnü'l-Vezir, İsarü'l-hak (DIA),

s. 124-133.

12 OCAK 1994

332 GREENFIELD, Jonas C. From 'Ih Rhmn to al-Rahmān: the source of a divine epithet. *Judaism and Islam: boundaries, communication and interaction. Essays in honor of William M. Brinner.* Ed. B.H.Hary, J.L.Hayes, F.Astren. Leiden: Brill, 2000 (Brill's Series in Jewish Studies, 27), pp.381-393 [In Arabian, Jewish & early Christian sources.]

Rahman

27 Nisan 2011

Rahman
170103

846

BOHAS, Georges. La mesure de la sourate al-Rahmān.
Langues et Littératures du Monde Arabe, 7 (2008)
pp.53-74.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

التوضيح والبيان في حكم سب الرحمن

مریم بنت علی بن سلیمان الحوشانی*

جامعة الأميرة نورة بنت عبد الرحمن

01 Ocak 2016

(170103) Rahman

قدم للنشر في 30/12/1432هـ؛ وقبل للنشر في 13/02/1433هـ

المستخلص: تناولت الباحثة حكم سب الرحمن، واشتمل البحث على مقدمة في بيان أهمية الموضوع، وستة مباحث: المبحث الأول: في معنى السب لغة واصطلاحًا. والفرق بينه وبين الاستهزاء. المبحث الثاني: في حكم سب الله ﷻ وكفر من سبه، وأدلة ذلك من الكتاب والسنة. المبحث الثالث: في حكم الساب لله ﷻ، واشتمل على ثلاثة مطالب، الأول: في حكم المسلم إذا سب الله، والثاني: في حكم الذمي والمعاهد إذا سب الله، وأدلة ذلك من الكتاب والسنة، والثالث: في حكم استتابة الساب لله ﷻ وقبول توبته، أما المبحث الرابع: فكان بعنوان: صور سب الله وما يدخل في حكمه، واشتمل على أربعة مطالب. ثم كان بعد ذلك المبحث الخامس بعنوان: سد ذريعة سب الله، وتلا ذلك المبحث السادس: في حكم الجلوس مع الساب لله أو الاستماع إليه، وختمت البحث بالنتائج التي استخلصتها الباحثة من خلال البحث والتوصيات المقترحة، ثم أتبعتها بفهارس متنوعة لتخدم البحث.

الكلمات المفتاحية: السب؛ الجريمة؛ العقوبة؛ نواقض الإيمان؛ الإهانة، حقوق الله.

Explaining the Offence of Cursing Allah

Maryam Bint-Ali Ibn-Sulaiman Al-Hushani*

Princess Nora Bint-Abdulrahman University

(Received 26/11/2011; accepted for publication 07/01/2012.)

Abstract: This study deals with the crime of cursing the Lord. It contains six sections, covering: definition of cursing; related statements from the Qur'an and the Sunnah; the status of offenders; forms of cursing and related matters; preventive measures; implications for the Muslim's company. The study concludes that cursing Allah is indicative of the absence of faith. If done by a Muslim, cursing requires repentance, but if not, the death penalty applies. The same applies to non-Muslim on pledge if the offence is an insult, rather than as a part of their beliefs. Cursing disbelievers' "gods" is banned, and so is being in the company of those insulting Allah. The study's recommendations stress the importance of strengthening faith among the young so that they can be committed to the glorification of Allah. Education must encourage independent thinking and pure faith, while explaining faith nullifiers. Concerned institutions and scholars should play their expected roles in promoting related Islamic teachings.

Keywords: curse; offence / crime; penalty; faith nullifiers; insult; and god's rights.

(* Assistant Professor, Department of Islamic Studies,
Faculty of Arts, Princess Nora Bint-Abdulrahman University
Riyadh, Saudi Arabia, p.o box: 84428, Postal Code:11671

(*) أستاذ مساعد في قسم الدراسات الإسلامية،
كلية الآداب، جامعة الأميرة نورة بنت عبد الرحمن
الرياض، المملكة العربية السعودية، ص.ب (84428)، الرمز (11671)

e-mail: maryam.3li@hotmail.com; البريد الإلكتروني:

170109

RAHMÂN

-
- 1 MUSTAFA MADEN, Kur'an'da Er-Rahman ismi ve bu isme yönelik iddialara muhatap olan ayetlerin yorumu, Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009

RAHMÂN

✓B.T. KEM

Güney Arabistan in Rahmânînesi (Toluvîsina) atif var gibidir... (L. Gardet, ALLAH, E², s. 1 [tercüme]).

RAHMAN

✓B.T.

Udmi, XIV/I, 398

Rahîm

Râzî, Tefsîr, I, 164-
I, 233-

✓B.T.

562 JOMIER, J. Le nom divin "al-Rahmân" dans le Coran. *Mé. L. Massignon* II, 1957, pp. 361-381

~~RAHMAN~~

~~ALLAH~~

Kur'an-da dînî ervaliman ismi.

er-Rahîm

✓B.T.

Ibnul-Verîr, İsrâil-Hak, s. 205

15 OCAK 1993

Rahim

✓B.T.

ilmul-yakin, 106

15 OCAK 1993

15 OCAK 1993

D. Baş: 3851-1

RAHİM
Rahmet (Allahın rahmeti)

✓B.T.

Ibnul-Verîr, İsrâil-Hak, s. 216

15 OCAK 1993

Rahim,

✓B.T. KEM

Beyhaki, K. el-Esma veis. sifat, 69
DIA Ktp. 297-412 Bey E.

Ibnul-Verîr, İsrâil-Hak, s. 216

✓B.T.

Rahim (Raif farki)

Râzî, Tefsîr, IV, 108.

Rahim

KLEM/B.T.

Sirrî Girîdi, Sîrri Kurian
II, 211-219.

✓ KLM

Rahman,
Alusi, *Ruhul-Meani*, XIX, 38-39
DIA Ktp 297-211 ALU-R

✓
Rahman,
Alusi, *Ruhul-Meani*, XXII, 221
DIA Ktp 297-211 ALU-R

✓

Rahmān
Rāzī, *Tefsir*, I, 164-
I, 233-

Rahman

počet

KLM

(Fazlur Rahman, *İslam*, s. 40-
41)

"RAHMÂN"

✓ KLM

el-Aynî, "Umdetü'l-Karî...", C. XX, s. 269

er-Rahman

Suat Yıldırım

• er-Rahman Vâsfinin Kur'an'da Kullanılışı
A.Ü. İslami İlimler Fak. dergisi, 4 (1980), s. 21-40.

20 NISAN 1993

U.B.T.

22577 BARTH, J. Zu arab. rahmān und
buhtān. ZDMG 68 (1914), pp. 224-226

Rahman

15 OCAK 1993

Rahm

Seffârîni, *Levâmi*, I, 31-33

18 MART 1991

RAHMAN

✓ U.B.T. KLM

RAHMÂN (Esmâ-i hüsnâ'dan) U.B.T.

Suat Yıldırım, Atatürk Ü. İlahiyat F.
Dergisi, 34.4, Ankara 1980, s. 21-40.

Macdonald, *Allah-İA*, c. 1, s. 364(2-b)

Rahman ✓

ilmul-yakin, 106-109

MS OKAK 1993

D. Bas: 3851-1

Rahman ✓

IF 19523

تفسير سورة الرعي
محاكي
ISF 1287

15 OKAK 1993

Rahman, ✓ KLM

Alusi, Ruhul-Meāni, XXV, 104
DIA Ktp. 297 211 ALU-R

Rahman, ✓

Alusi, Ruhul-Meāni, XXVII, 98-99
DIA Ktp. 297 211 ALU-R

رحمة بن صدقة، از جمله راویان حدیث شیع به شمار آمده است. وی به محضر امام صادق (ع) شرفیاب گردید، و در عداد اصحاب آن جناب محسوب شده است.
منابع: رجال طوسی، ۱۹۴؛ اعیان الشیعة، ۶۹/۶؛ تنقیح المقال، ۴۲۹/۱؛ معجم رجال الحدیث، ۱۸۳/۷. سید مهدی حائری

ره به بزم انس جست آن هادی راه یقین.
از رحمتعلی شاه شیرازی رساله موجزی در خصوص وحدت وجود بر جای مانده است که این رساله را در ۱۲۴۹ق در مشهد نوشته بوده است. و همچنین کتاب ادعیه/ی از وی باقی مانده که بعضی از آنها را از مشایخ هم عصر خود اخذ کرده است، رساله‌ای نیز در عرفان از سید بحر العلوم به خط وی نوشته شده که در بخشی از آن شرح اربعینات خود را ضمیمه آن نموده است.

منابع: بزرگان نامی پارس، دکتر میر، ۱۰۳۱/۲؛ دانشمندان و سخن سرایان فارس، آدمیت، ۵۹۵/۲؛ گفتنامه دهخدا، ۱۰۵۲۳/۷؛ نمرنگ معین، ۵۸۶/۵؛ طریقی الحقایق، محمد معصوم شیرازی، ۳۳۹/۳.
فریبا رئیسی

الرَّحْمَنُ، سوره — سوره الرَّحْمَن

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ، رحمن در لغت به معنی بخشنده و رحیم به معنی مهربان است. رحمن و رحیم دو نام از نام‌های نیکوی خداوند که به همراه مهمترین نام حق، یعنی الله در تعبیر بسم الله الرحمن الرحيم صدرنشین و آغازگر سوره‌های قرآن کریم است. به گواهی معجم المفهرس، این دو نام یکصد و پنجاه و دو بار در یکصد و پنجاه دو آیه از قرآن کریم ذکر شده است. برای روشن شدن دیدگاه‌های کلامی حکمی متفکران در باب این دو نام، مقاله حاضر به دو بخش به شرح زیر تقسیم می‌شود:

بخش اول) رحمن و رحیم، دو صفت خداوندی: الف) ریشه شناسی رحمن و رحیم؛ ب) تعریف؛ ج) ویژگی‌های رحمت؛ د) نسبت رحمن با رحیم؛

بخش دوم) رحمن و رحیم، دو صفت انسانی.

بخش اول) رحمن و رحیم، دو صفت خداوندی:

الف) ریشه شناسی، در باب ریشه رحمن سه نظریه ابراز شده و ریشه رحیم، به اتفاق آراء ریشه عربی به شمار آمده است. نظریه‌ها در باب ریشه رحمن عبارتند از: ۱) ریشه عبری، به نظر برخی از محققان و مفسران رحمن دارای ریشه‌ای عبری است و آن سان- که ثعلب یکی از مفسران و لغویون تصریح کرده است - در اصل «رحمان» بوده و در زبان عربی «ح» به «ح» بدل شده است. دلایل طرفداران این نظریه آن است که اولاً، به گواهی قرآن کریم، عرب با شنیدن «رحمن» با واژه‌ای نا آشنا رویه رو شد و پرسید: «رحمن چیست؟» (الفرقان، ۶۰)؛ ثانیاً، بر خلاف «رحیم» - که به مرحوم اضافه می‌شود، «رحمان» به مرحوم اضافه نمی‌گردد و گفته نمی‌شود: الله رحمن بعباده، ثالثاً، با آنکه بر وزن «فعلان» است پس

رحمتعلی شاه شیرازی، حاج زین العابدین نایب‌الصدر (۱۲۰۸ - ۱۲۷۸ق) ملقب به رحمتعلی شاه شیرازی، فرزند حاج معصوم قزوینی. جدش حاج محمد حسن از فقها و پیشوایان مذهبی زمان خود بود. زین العابدین در کربلا به دنیا آمد و همراه پدر و جدش از کربلا به شیراز آمد و در همانجا رحل اقامت افکند. او علوم ظاهری (فقه و اصول) را در شیراز فرا گرفت. پس از مدتی، به ناگهان تغییر حالی در وی پدید آمد و از آن پس به سیر و سلوک در وادی عرفان مشغول شد. در سال ۱۲۳۴ق با یکی از مشایخ تصوف به نام زین العابدین شیروانی مشهور به مستعلی شاه آشنا شد و به واسطه همین آشنایی، به تصوف روی آورد. ناگهان به دستور مستعلی شاه به همدان رفت و به حلقه مریدان حاج محمد جعفر همدانی ملقب به مجذوبعلی شاه، که از پیشوایان مذهب نعمت‌اللهمی بود، پیوست و تحت تربیت و راهنمایی‌های او به مقامات بلند عرفانی دست یافت.

پس از فوت مجذوبعلی شاه (۱۲۳۸ق) وی بر مسند ارشاد نشست و راهنمایی و ارشاد درویشان فرقه نعمت‌اللهمی را بر عهده گرفت. دو تن از عرفای نامی قرن ۱۳ و ۱۴ق به نام‌های صفی علیشاه اصفهانی و سلطانعلی شاه گنابادی، از جمله شاگردان وی بودند و به او ارادت خاصی داشتند. صفی علیشاه در مثنوی زیده الاسرار خود، درباره او گفته است:

گر ببخشد جرم عالم را صفی بر جاست، چون
بنده رحمتعلی شه بوده‌ام تا بوده‌ام

در ۱۲۱۵ق از طرف محمد شاه قاجار به نیابت صدارت فارس منصوب شد و لقب «نایب‌الصدر» گرفت. به همین دلیل به شیراز بازگشت و رسیدگی به امور فارس را به عهده گرفت و تا پایان عمر در شیراز ماند و در صفر ۱۲۷۸ق در سن ۷۰ سالگی بدرود حیات گفت و در قبرستان دارالسلام، واقع در شرق شیراز، به خاک سپرده شد. بر فراز تربت او اتاقی به وسیله عده‌ای از پیروان سلسله نعمت‌اللهمی ساخته شد بر روی سنگ مزار وی اشعاری از وقار شیرازی به خط نستعلیق و ثلث عالی نوشته شد که تاریخ فوت وی را با ماده تاریخ سروده است:

گفت بهر سال تاریخ وفات او وقار

faire respecter l'ordre en vertu du principe coranique de l'ordre et de la défense (*al-amr bi l-ma'ruf wa l-nahy an al-munkar*).¹⁹

Telles sont les questions débattues dans le *Mughni* d'al-Mutawalli, dont la clarté et la concision de l'exposé font tout l'intérêt. L'auteur, qui ne néglige aucune question fondamentale en matière de *kalam*, excelle dans l'art du raccourci. C'est un exemple parfait de la manière dont les longues discussions sur des problèmes aussi épineux que le *qada'* et le *qadar*, par exemple, peuvent être résumées en quelques phrases denses et décisives. C'est dire l'intérêt qu'il y aurait à publier le texte en l'assortissant d'un commentaire approfondi. Sans attendre l'achèvement de ce travail que l'on envisage pour un proche avenir, il a paru bon d'attirer dès maintenant l'attention sur l'originalité de cette oeuvre.

Edited by Michael E. Marmura
 Islamic Theology and Philosophy:
 Studies in Honor of George F. Hourani
 Albany - 1984, s. 63-77.
 DN:57588

CHAPTER 5

Rahman et Rahim dans les *Lawami' al-bayyinat de Fakhr al-Din al-Razi*

GEORGES C. ANAWATI

Nous avons, il y a quelques années, publié dans les *Mélanges* consacrés au regretté professeur H.A.R. Gibb un article sur un traité de Fakhr al-Din al-Razi intitulé *Lawami' al-bayyinat fil-asma' wal-sifat*.¹ Pour les *Mélanges* offerts à notre cher ami le Professeur George Hourani, nous allons donner le texte suivant qui est une paraphrase d'un chapitre important du traité de Razi consacré à *al-Rahman al-Rahim* (pp. 114-130). Ce chapitre pourrait être abondamment annoté. Nous nous excusons de ne pas le faire ici pour ne pas risquer de dépasser le "dead-line" fixé pour la réception des articles. Nous espérons reprendre cet article avec d'abondantes notes dans notre volume sur *Dieu et ses attributs*.

En ce qui concerne le vocable *Rahman* du point de vue philologique et historique, on voudra bien se référer aux deux excellents articles de notre confrère, le Père J. Jomier, "Le nom divin al-Rahman" dans le Coran" (*Mélanges Louis Massignon*, Inst. Français de Damas, 1957, 361-381) et "La miséricorde de Dieu et ses dons selon Fakhr al-Din al-Razi" (*Mélanges de l'Université Saint Joseph*, Tome 49, [Beyrouth, 1975-76], 710-726).

[1] *al-RAHMAN* (Le Clément)

[2] *al-RAHIM* (Le Miséricordieux)

Références dans le Coran

Le nom d'*al-Rahman* revient souvent dans le Coran. Avec *al-Rahim* il ouvre, dans la formule *Bismillahi l-Rahman al-Rahim* toutes les sourates; ce qui fait déjà 144 fois.

MELANGES LOUIS MASSIGNON, t. II, s. 361-381,

RAHMAN

1957 (DAMAS)

LE NOM DIVIN «AL-RAḤMĀN» DANS LE CORAN

PAR

JACQUES JOMIER, O.P.

Le nom divin de *al-Raḥmān* revient souvent dans le Coran. Il figure d'abord dans la formule rituelle par laquelle commencent toutes les sourates. A l'intérieur des sourates, on le trouve en outre 56 fois (dont 16 fois dans la sourate XIX). Au premier abord, son sens paraît clair. Il se rattache à la racine *RḤM* qui exprime l'idée de miséricorde. Grammaticalement, il a été compris par les commentateurs comme un adjectif *fa'lān*, type classique en arabe; il exprimerait l'intensité du caractère de miséricordieux. Pour le distinguer d'un autre adjectif dérivé de la même racine, *al-Raḥīm*, le miséricordieux, il a été rendu en français, soit par un mot spécial, le Clément (très fréquent), le Bienfaiteur (Blachère), soit par un superlatif, le Très Miséricordieux (Montet). Une telle solution est satisfaisante si l'on se place uniquement au point de vue des valeurs religieuses actuellement perçues dans le Coran. Elle met en relief l'idée profondément coranique (et biblique) de l'immense bonté divine; la présence de deux adjectifs quasi-synonymes est là comme un moyen d'exprimer leur renforcement mutuel. Ce serait, toutes proportions gardées, un peu comme dans la version latine de la Bible où l'on rencontre l'expression *Misericors et Miserator Dominus* (1).

(1) Cf. Vulgate, Ps. CXI, v. 4; CXLV, v. 8. Notez que la comparaison vaut du point de vue de l'expression du sentiment religieux mais qu'elle est inexacte du point de vue de la critique textuelle. Les deux adjectifs latins, dérivés de la même racine, rendent deux mots hébreux de racines absolument différentes: *ḥannōn we-rahōm*, miséricordieux et compatissant.

1. Rahmân (TFS)

2. Rahim (KLN)

(ANK)

ER-RAHMÂN VASFININ KUR-ÂN-I KERÎMDE KULLANILIŞI

Doç. Dr. Suat YILDIRIM

Allah Taâlânın isimlerinden er-Rahmân vasfının Kur'ân-ı Kerîmde kullanılışının bazı özellikler gösterdiği, öteden beri bir çok ilgilinin dikkatini çekmiştir. Bu özellikleri iyice anlayamayan veya kasıtlı olarak başka türlü gösteren bir kısım müsteşrikler bunda, Kur'ânın getirdiği Tanrı inancı hakkında birtakım yanlış ve esas-sız medlûller bulduklarını sanmışlardır. Kimi bu kelimenin Arap-ça asıllı olmadığını, İbranca veya Süryancadan alındığını iddia ederek, Allahı bu vasıfla nitelendiren İslâmın, Yahudi veya Hıristiyan asıllı olduğunu öne sürmüştür. H. Grimme ve Th. Nöldeke'den günümüze kadar, İslâmî konularla uğraşan müsteşriklerin çoğu ise, bu vasfın Kur'ân vahyinin yalnız sınırlı bir döneminde (miladî 616-619 yılları arasında) kullanıldığını benimsemiştir. Yanlışlığını ileride göreceğimiz bu tesbitten hareket eden bazıları, bundan, birtakım yanlış teolojik sonuçlar çıkarmaya girişmişlerdir. Bir hıristiyan din adamı olan (dominiken) müsteşrik j. Jomier, bu konuya tahsis ettiği yirmi bir sayfalık uzun makalesinde (1) bu isim etrafındaki asırlık spekülasyonların semeresini devşirmeye çalışır. Bu yüzden, bu incelememizde özellikle, onunla tartışacağız.

Yukarıdaki kısa işaretimizden de sezileceği üzere, er-Rahmân ismi bahane edilerek İslâm aleyhine yöneltilen iddialar, son derece tehlikelidir. Konunun öneminden dolayı, biz de, meseleyi im-kân nisbetinde ayrıntılı bir tarzda ele alıp, durumun gerçek yönünü ortaya sermeye çalışacağız. Bu vesile ile şunu yine anladık ki bazı hallerde, İslâmı inceleyen müsteşriklerin çalışmalarından da-

(1) «Le nom divin» al-Rahmân «dans le Coran», Mélanges L. Massignon'da, t. II, s. 361-381, Damas, 1957.

BT

THE CONCEPT OF RAHMAH
IN THE PSALMS AND IN THE QUR'AN

Dr. D. Bakker *

In the Bible a lot of words are used which are also used in other religions. Does this mean that the words have the same connotation? I have chosen the term mercy, *rahmah* in Arabic, which in Christianity as well as in Islam forms an important concept. Is the concept of God's mercy in the Bible the same as in the Qur'an, or is it different? If the two concepts are similar in meaning, what is it that forms the point of similarity? If they are different, what are the points of difference? In order to prevent this comparative study from becoming too extensive, I limit myself to the Book of Psalms and the Qur'an. The following points will be discussed in succession:

1. the concept of God's Mercy in the Book of Psalms
2. the concept of God's Mercy in the Qur'an
3. some conclusions.

1. The concept of God's Mercy in the Book of Psalms.

The problem of dating the Psalms seems to be a difficult one. There are Psalms which were written at the time of the Babylonian captivity, or after that period. There are other Psalms going back to ancient times. I like to agree with Prof. Dr. Christoph Barth, who stated that:

"The creation of the Book of Psalms is like a big river which is not created at once, but starts from many rivulets, flowing down the mountains, through valleys, gaining volume and quantity, till they unite into a wide stream."

The origin of Psalms

"... goes back to the time of King David, maybe earlier, namely the time of the Judges... The greater part of the Psalms was finally included in the Book of Psalms after the captivity."

This quotation clearly shows that

* Dr. D. Bakker is Director of the Hendrik Kraemer Institute, Oegstgeest, The Netherlands.

Bulletin on Islam and Christian-Muslim Relations
in Africa, C.S.(S.1), s. 1-7, 1987 (INGILTERE)

LIBRARY
Research Centre for Islamic
History, Art and Culture
ISTANBUL

sisters. W. Eichrodt in discussing the concept of Mercy, recalled the feeling of a mother towards her child, who is in need of help and love. He then noted that *rahmah* means uterus, womb. This special feeling comes into play when somebody else lives a life in need of certain necessities. Even though movements and concrete deeds are always hoped for, nevertheless these manifestations cannot inevitably be dissociated from feelings which prompted them. Based on these findings, a tentative conclusion can thus be deduced, that the concept of God's Mercy in the Psalms is manifest in various ways; it appears or arises because of man's needs and it is rooted in God's own heart.

2. The concept of God's Mercy in the Qur'an.

It must be noted first of all that it is much easier to fix the time in which the Qur'an was first revealed, than was the case with the Psalms. An Indonesian Muslim Prof. Toha Jahja Omar wrote that according to the religious scholars, the Qur'an was revealed successively within a period of 22 years 2 months and 22 days. These Muslim scholars usually distinguish between *surahs* revealed at Mecca and *surahs* revealed at Medinah. Orientalists, since G. Weil and Th. Noldeke, have differentiated between three Meccan periods and one Medinah period in the Qur'an. In order to get a more detailed description I would like to follow the order fixed by Noldeke.

Secondly, it is worth noting that God's beautiful name, especially in relation to God's Mercy, will not be discussed here. It is the name *al-Rahman al-Rahim*, the merciful Benefactor, which is usually written at the top of each *surah*, except *surah* 9, *Surah al-Tawbah* (Repentance). Father Jaques Jomier has already carried out a detailed investigation as regards this phenomenon, so that it would be useless to have it discussed again.

- I. During the first period, when Muhammad, as a prophet invited his tribe the Banu Quraysh, to surrender themselves to the Only God, in order to escape from the final judgement on Doomsday, the term Mercy or *Rahmah*, only appears at the end of that period when the Qur'an states: "He maketh whom He will to enter His Mercy, and for evildoers hath prepared a painful doom" (76:31). It is obvious that there are two possibilities open to man in facing his end. During the second Meccan period, a description is found concerning the prophets who have entered the state of blessedness: "And We brought him (Lot) in unto our mercy ..." (21:75). The same statement was also made in relation to the prophets Isma'il, Idris, Dhu'l-Kifli (21:86). According to the verses of the third period, the prophet Musa had begged: "My Lord! Have mercy on me and my brother; bring us into Thy Mercy, Thou the Most Merciful of all who show mercy" (7:151). Therefore the prophet Muhammad could cry: "... Allah bringeth whom He will into His mercy" (42:8), meaning: "... as for those who believed and did good

faire respecter l'ordre en vertu du principe coranique de l'ordre et de la défense (*al-amr bi l-ma'ruf wa l-nahy an al-munkar*).¹⁹

Telles sont les questions débattues dans le *Mughni* d'al-Mutawalli, dont la clarté et la concision de l'exposé font tout l'intérêt. L'auteur, qui ne néglige aucune question fondamentale en matière de *kalam*, excelle dans l'art du raccourci. C'est un exemple parfait de la manière dont les longues discussions sur des problèmes aussi épineux que le *qada'* et le *qadar*, par exemple, peuvent être résumées en quelques phrases denses et décisives. C'est dire l'intérêt qu'il y aurait à publier le texte en l'assortissant d'un commentaire approfondi. Sans attendre l'achèvement de ce travail que l'on envisage pour un proche avenir, il a paru bon d'attirer dès maintenant l'attention sur l'originalité de cette oeuvre.

Edited by Michael E. Marmura

Islamic Theology and Philosophy:

Studies in Honor of George F. Hourani

Albany - 1984, s. 63-77.

DN:57588

BT

CHAPTER 5

Rahman et Rahim dans les Lawami' al-bayyinat de Fakhr al-Din al-Razi

GEORGES C. ANAWATI

Nous avons, il y a quelques années, publié dans les Mélanges consacrés au regretté professeur H.A.R. Gibb un article sur un traité de Fakhr al-Din al-Razi intitulé *Lawami' al-bayyinat fil-asma' wal-sifat*.¹ Pour les Mélanges offerts à notre cher ami le Professeur George Hourani, nous allons donner le texte suivant qui est une paraphrase d'un chapitre important du traité de Razi consacré à *al-Rahman al-Rahim* (pp. 114-130). Ce chapitre pourrait être abondamment annoté. Nous nous excusons de ne pas le faire ici pour ne pas risquer de dépasser le "dead-line" fixé pour la réception des articles. Nous espérons reprendre cet article avec d'abondantes notes dans notre volume sur *Dieu et ses attributs*.

En ce qui concerne le vocable *Rahman* du point de vue philologique et historique, on voudra bien se référer aux deux excellents articles de notre confrère, le Père J. Jomier, "Le nom divin al-Rahman" dans le Coran" (*Mélanges Louis Massignon*, Inst. Français de Damas, 1957, 361-381) et "La miséricorde de Dieu et ses dons selon Fakhr al-Din al-Razi" (*Mélanges de l'Université Saint Joseph*, Tome 49, [Beyrouth, 1975-76], 710-726).

[1] *al-RAHMAN* (Le Clément)

[2] *al-RAHIM* (Le Miséricordieux)

Références dans le Coran

Le nom d'*al-Rahman* revient souvent dans le Coran. Avec *al-Rahim* il ouvre, dans la formule *Bismillahi l-Rahman al-Rahim* toutes les sourates; ce qui fait déjà 144 fois.

1. Rahmân (TFJ)

2. Rahîm (KLN)

Makale RAHİM poşetindedir

ER-RAHMÂN VASFININ KUR-ÂN-I KERÎMDE KULLANILIŞI

Doç. Dr. Suat YILDIRIM

Allah Taâlânın isimlerinden er-Rahmân vasfının Kur'ân-ı Kerîmde kullanılışının bazı özellikler gösterdiği, öteden beri bir çok ilgilinin dikkatini çekmiştir. Bu özellikleri iyice anlayamayan veya kasıtlı olarak başka türlü gösteren bir kısım müsteşrikler bunda, Kur'ânın getirdiği Tanrı inancı hakkında birtakım yanlış ve esas-sız medlûller bulduklarını sanmışlardır. Kimi bu kelimenin Arap-ça asıllı olmadığını, İbranca veya Süryancadan alındığını iddia ederek, Allahı bu vasıfla nitelendiren İslâmın, Yahudi veya Hıristiyan asıllı olduğunu öne sürmüştür. H. Grimme ve Th. Nöldeke'den günümüze kadar, İslâmî konularla uğraşan müsteşriklerin çoğu ise, bu vasfın Kur'ân vahyinin yalnız sınırlı bir döneminde (miladî 616-619 yılları arasında) kullanıldığını benimsemiştir. Yanlışlığını ileride göreceğimiz bu tesbitten hareket eden bazıları, bundan, birtakım yanlış teolojik sonuçlar çıkarmaya girişmişlerdir. Bir hıristiyan din adamı olan (dominiken) müsteşrik J. Jomier, bu konuya tahsis ettiği yirmi bir sayfalık uzun makalesinde (1) bu isim etrafındaki asırlık spekülasyonların semeresini devşirmeye çalışır. Bu yüzden, bu incelememizde özellikle, onunla tartışacağız.

Yukarıdaki kısa işaretimizden de sezileceği üzere, er-Rahmân ismi bahane edilerek İslâm aleyhine yöneltilen iddialar, son derece tehlikelidir. Konunun öneminden dolayı, biz de, meseleyi imkân nisbetinde ayrıntılı bir tarzda ele alıp, durumun gerçek yönünü ortaya sermeye çalışacağız. Bu vesile ile şunu yine anladık ki bazı hallerde, İslâmı inceleyen müsteşriklerin çalışmalarından da-

(1) «Le nom divin» al-Rahmân «dans le Coran», Mélanges L. Massignon'da, t. II, s. 361-381, Damas, 1957.

Womb

The female reproductive organ, the uterus, by extension, the importance of kinship and blood relationships. The root of the Arabic term for “womb” (*rahīm, rihm, pl. arhām*); *r-h-m*, is also the base of *rahma*, “compassion,” and the divine names *al-rahmān* and *al-rahīm*, the merciful and compassionate, each of which signals the feminine associations of the divine quality of mercy (q.v.; see also GOD AND HIS ATTRIBUTES; ARABIC LANGUAGE; GENDER). The use of the term “womb” in the Qur’ān most often refers either to the generative function of the female reproductive organ (Q 2:228; 3:6; 13:8; 22:5; 31:34; see BIOLOGY AS THE CREATION AND STAGES OF LIFE) or to the importance of the bonds of kinship (q.v.; *ṣilat al-rahīm*; e.g. Q 47:22, 60:3; cf. 4:1, 8:75, 33:6).

Some of the verses mention the womb in the context of the legal implications associated with conception and birth (see LAW AND THE QUR’ĀN); for example women about to be divorced should not “hide what God has created in their wombs” (Q 2:228; see MARRIAGE AND DIVORCE; WOMEN AND THE QUR’ĀN), and the closeness of kinship should be taken into account in settling inheritance (q.v.; e.g. Q 8:75; 33:6). In the case of these latter two verses the classical commentators (see EXEGESIS OF THE QUR’ĀN: CLASSICAL AND MEDIEVAL) interpret the statement, “those related by ‘the womb’ are nearer to one another in the book [q.v.; God’s decree],” to refer to their primary claims to inheritance based on proximity of kinship. The implication in this case was that the “brotherhood relationship” initially established between the emigrants from Mecca (q.v.) and the Medinan “helpers” (see MEDINA) should no longer affect inheritance rights (see BROTHER AND BROTHERHOOD; EMIGRANTS AND HELPERS;

FAMILY). In the case of Shīʿī *tafsīr* (see SHĪʿISM AND THE QUR’ĀN), the primacy of those related by the womb is interpreted as indicating the superior rights of the Prophet’s descendants in authority (q.v.), sovereignty (q.v.) and faith (q.v.; Majlisī, *Bihār*, xxiii, 257-8; see FAMILY OF THE PROPHET).

The reference to the womb’s shrinking and swelling, or to its gestation periods (Q 13:8), conveys but one aspect of a complex Qur’ānic embryology, including the mention of a “sperm-drop” (*nutfa*, Q 23:13), “a hanging element” (*‘alaq*, Q 23:14) and a “chewed lump” (*mudgha*, Q 23:14) during the early phases of conception. Such verses have inspired a particular genre of modern Islamic apologetic that understands these phrases as anticipating current scientific findings about the stages of pregnancy (see EXEGESIS OF THE QUR’ĀN: EARLY MODERN AND CONTEMPORARY; SCIENCE AND THE QUR’ĀN). In the Qur’ān the “ties of the womb,” i.e. kinship bonds, are so strong that reverence for them is paired with the fear (q.v.) of God (*taqwā*) in the opening verse of Q 4 (“The Women,” Sūrat al-Nisā’) and breaking these ties is an aberration paired with “sowing corruption (q.v.) in the land” in Q 47:22. On the last day (see LAST JUDGMENT; APOCALYPSE), however, these ties will not offer a person any relief (Q 60:3; see INTERCESSION). The idea of upholding relationships, first those based on blood ties (see BLOOD AND BLOOD CLOT) and then more remote ones, is a basic moral teaching affirmed in the Qur’ān:

Worship (q.v.) God and join not any partners with him (see POLYTHEISM AND ATHEISM); and do good (see GOOD DEEDS; VIRTUES AND VICES, COMMANDING AND FORBIDDING) — to parents (q.v.), kinfolk, orphans (q.v.), those in need (see POVERTY AND THE POOR), neighbors who are near,

١٨٠
الكتاب

بمجموعة دوريات

بمجموعة شنتر باسكراف لمطالعة الآداب والعلوم الإنسانية
إسطنبول، القديس يوسف، بيروت

بإدارة لوسين بوزنيه

سلسلة جديدة: أ. اللغة العربية والفكر الإسلامي

رقم ١٤

مجلة مقالات الشيخ أبي الحسن الأشعري

من إهداء

الشيخ الإمام أبي بكر محمد بن الحسن بن فورك

(ت ٤٠٦/١٠١٥)

عني بتقيقه
دانيال جيمارث

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Kutubhanesi	
Keyt No. :	10359
Tasnif No. :	2974 Furq. m

دار المشركون فورق

ص.ب. ٩٦٦، بيروت - لبنان

٢. الأقاويل المقولة في معنى الإله.

وكان لا يفرق بين وصفنا له في المعنى بأنه رحان ورحيم ، ويجعل ذلك على ما قال
بعض أهل اللغة أن مجراه مجرى نذمان ونديم في أنهما في المعنى سواء وإن اختلفت
اللفظتان .

-Rahman
-Rahim
S. 47
S. 45

28 EYLUL 199

ISBN 2-7214-5491-3

COPYRIGHT 1987, DAR EL-MACHREQ BAKL PUBLISHERS
P.O.B. 946, Beirut, Lebanon

جميع الحقوق محفوظة : دار المشركون فورق - بيروت
توزيع : المكتبة الشرقية، ساحة النجمة، ص.ب. ١٩٨٦، بيروت، لبنان